

М.М. Запартыка
(Літаратурны музей Максіма Багдановіча, Мінск)

**АСВЕТНИЦКАЯ І ГРАМАДСКАЯ
ДЗЕЙНАСЦЬ А. ГУРЫНОВІЧА Ў КАНТЭКСЦЕ
ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫХ РУХАЎ
РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ КАНЦА ХІХ ст.**

Паэт-дэмакрат Адам Гіляры Калікставіч Гурыновіч нарадзіўся 25 (13 ст.с.) студзеня 1869 года ў фальварку Кавалі Вілейскага павета Віленскай губерні (цяпер Мядзелскі р-н Мінскай вобласці). Першапачатковую адукацыю атрымліваў у Віленскім рэальным вучылішчы і ўжо тады сфарміравалася кола аднадумцаў паэта, многія аднакласнікі па Віленскім рэальным вучылішчы разам з ім паехалі вучыцца ў Пецярбург і адразу ўключыліся ў актыўную грамадска-палітычную дзейнасць.

Перыяд вучобы ў Санкт-Пецярбургскім тэхналагічным інстытуце быў адным з самых плённых і ў той жа час самым трагічным у жыцці паэта. Варта колькі слоў сказаць пра атмасферу, якая там панавала. Студэнты названага інстытута заўсёды вызначаліся вальнадумствам. Менавіта там вучыўся беларус Ігнат Грынявіцкі, які здзейсніў смяротны прысуд, вынесены нарадавольцамі імператару Аляксандру II. Пасля гэтых падзей узмацнілася барацьба з антыўрадавым рухам, на працягу некалькіх год былі ліквідаваны практычна ўсе нелегальныя палітычныя арганізацыі, а рух нарадавольцаў фактычна перастаў існаваць. Узмацнілася цензура, былі зачынены многія выданні, у грамадстве панавалі песімізм. Пакаленне, перыяд сталення якога прыпаў на канец 1880-х – пачатак 1890-х і да якога належыў Адам Гурыновіч, з энтузіязмам распачало сваю працу, скіраваную на змены ў грамадстве. Першыя сацыял-дэмакратычныя гурткі, якія вялі агітацыйна-асветніцкую дзейнасць сярод працоўных фабрык, узніклі ў многім дзякуючы навучэнцам інстытута.

Як сведчыў сам А. Гурыновіч, першы раз з забароненай літаратурай ён сутыкнуўся толькі ў 1889 г., пасля вяртання ў Санкт-Пецярбург пасля доўгай хваробы. За перыяд яго адсутнасці самыя блізкія сябры паэта актыўна заняліся палітычна-агітацыйнай дзейнасцю. Паступова ў грамадскае жыццё ўключаецца А. Гурыновіч. Безумоўна, А. Гурыновіч, які адносіўся да кола прагрэсіўнай моладзі свайго часу, быў захоплены працамі К. Маркса і сацыялістычнымі ідэямі. Але трэба прызнаць, што дзейнасць паэта ўсё ж больш была звязана з зямляцкім гуртком і асветніцкай дзейнасцю. Яшчэ пад час

навучання ў Вільні, паэт пачаў займацца педагагічнай справай (вучыў вясковых дзяцей чытаць і пісаць на польскай, беларускай і рускай мовах). У сакавіку 1892 г. Адам Гурыновіч становіцца сябрам гуртка “Кола моладзі польска-літоўска-беларускай і маларускай”, ці як яшчэ называлі “Кою мłодзиежу polskiej”, а праз некаторы час – старшынёй гуртка.

“Кола Польскае” не стваралася як сацыял-дэмакратычны гурток, а насіла характар асветніцка-зямляцкага аб’яднання. Асноўнай мэтай Кола была асвета польскага, літоўскага, беларускага і ўкраінскага вясковага і гарадскога насельніцтва праз распаўсюд літаратуры на зразумелай ім мове. Сябры А. Гурыновіча, якія мелі больш радыкальныя погляды імкнуліся да распаўсюду забароненай у Расіі літаратуры. За перасылкай неабходнай літаратуры знаёмыя вырашылі звярнуцца да А. Гурыновіча, бо ведалі, што яго сяброўка Станіслава Пяткевіч вучыцца за мяжой і магчыма ім дапаможа. С. Пяткевіч пагадзілася. Спіс, які даслаў ёй А. Гурыновіч, складаўся з кніг сацыялістычнага кірунку на польскай, рускай і ўкраінскай мовах, у канцы рукой А. Гурыновіча былі дапісаны назвы дзвюх кніг на беларускай мове “Пра багацтва ды беднасць”, а таксама “Дудка беларуская” Ф. Багушэвіча.

У сваіх дзеяннях моладзь не захоўвала асаблівай асцярожнасці, не разумеючы сур’ёзнасці наступстваў. Перапіска перахоплівалася і вывучалася, у хуткім часе распачаліся арышты, у вязню трапіў і Адам Гурыновіч. Усяго па справе “О водворении в пределы России преступных воззваний из-за границы” фігуравала 20 чалавек. Адама Гурыновіча адпусцілі раней за сяброў, але пасля вяртання на радзіму ў паэта праявілася страшная хвароба – чорная воспа. Радасць ад вызвалення сына, брата і сябра праз два месяцы абярнулася горам. Дзякуючы краязнаўцу Анатолю Рогачу стала вядома дакладная дата смерці паэта, ён выявіў запіс у метрычнай кнізе Войстамскага касцёла Свянцянскага павета: *“23 студзеня (на новым стылі 4 лютага) у маёнтку Крыстынопаль памёр дваранін Адам Гіляры Калікставіч Гурыновіч ад хваробы воспы, быў прычышчоны святым Таінствам. Цела яго таго ж года і месяца 24 дня на крыстынопальскіх могілках пахаваў Ксёндз І. Камянецкі”*.

Адам Гурыновіч – пачынальнік новай беларускай літаратуры, вучань Францішка Багушэвіча пражыў толькі 25 гадоў, шмат планаў творчых, палітычных і навуковых было не здзейснена, доўгія гады яго грамадская, асветніцкая і творчая дзейнасць заставаліся невядомымі. А ў беларускіх літаратурны кантэкст паэт увайшоў толькі пра 27 год пасля смерці.